

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 65 (1951)

Artikel: Betschlas malmadüras
Autor: Biert, Cla
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-219243>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 22.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Betschlas malmadüras

da Cla Biert

Il god da dschember tascha. —

Sulai d'auost, sulai tamfitsch chatscha madüranza tras las fruos-chas, oura e sü aint illas betschlas cula il züj, e las aguoglias sun cregnas da largià.

Uah, che greiv' udur! —

I sun gnüts da cavia nan, para, da tschella vart, nan da la tea d'alp. Nüglia chi vessan forsa gnü da mütschar a la zoppada, el ed ella, na na. Id han l'età.

Mo i nun han ils ans. —

Dasper quel dschember gigant as fermna. I nu tavellan, i nu dischan gnanca pled. La soula d's-charpa sfuondra aint il müs-chel, e las aguoglias cotschnas perquaivia fan disegns da tapet custaivel. Quel ramin sech chi ha fat: tic, sco üna picuogliada, ais quai, sco per dir: taschai chamön! id ais da far per cumand quia.

Ingün vent.

Scha almain cha las furmias fessan alch sgrafflignöz, mo eir ellas van scuzzas.

Co cha tuot va scuz.

Dadaint las düras fodas grufflignadas da la scorza, be là aisa alch chi's palainta, alch chi nu patischa ch'ingün quioura s'intermetta.

Perquai tascha il god. —

Ed els ston eir taschair, oramai cha tuot vain da quaint oura, a la mütta, e passa tras e tras.

Fatschögn massa grand per gnir ad uraglia.

I s'han tschantats aint in quel müs-chel.

Ella muossa cul man via vers il laviner. Ils giaschigls stan spess ün scunter tschel. I vegnan our dal tschisp, oursuot ils grips, as volvan in stortigls düritschs.

Ad els la lavina nu fa stramaint. I sgoban lur rains tortas e's plajan e rian suot oura. Mo cur cha las blaischs sücasü s'han s-chargiadas, cur cha'l verd raiva sü pellas costeras, schi alvaintan eir els lur cheus, e tegnan in ot sü vers la glüm, las fluors chi spuol-vran tschieras gelguas sco tants chandalers.

El piglia lura il man dad ella e charezza suravia, cullas pivateLLas. Lura passa'l culla dainta tanterour sia chavlüra naira, e guarda. Ils lefs han said, said dad ella.

Mo ils dschembruns chi's stendan suranan fan la guardgia. Chaplinas chargiadas da betscllas crè dan dal cheu minchatant, greiv. I's perinclegian tanter pér: quaid respir dà santur intuorn ed intuorn, la pasch da granda madüranza. I dischan eir: las paraids da grippa là via, ingio chi batta cunter il sulai, quellas sun nüdas, nüdischmas, quellas ston as laschar plaschair. Nus imperò, nus bricha, nus eschan portantas. Lura fana l'inclin üna invers tschella; nus eschan superbrias, üna granda chose nossa, esser portantas!

Spranzas sainza fin, perdüttanzas da quaist fat, van scuttand pel god aint.

Ella tschütta amo adüna, ella taidla, ella inclegia, ella bain. Ils vegls s-charplinats dozan lur dainta crotscha, fand segn invers ils dschembrins giuvens: «Sst! fat plan!»

E'ls giuvens taschan, perche id han respet cur cha'ls vegls immnatschan cun lur membra da düra lisüra:

— Guai a chi chi nu tascha chamön cur cha mammas vossas sun portanfas, guai a quels chi insulaintan! —

Gnanc' ün utschè. Ingün nu das-cha.

Perquai ha'la dit, ella, sco ün aröv: «Char, nus nu das-chain, nus stain spettar. Sco cha las tschimas han spettà, quellas chi sun uossa superbrias.»

Mo el nu craja quai, el nun ha dudi la tschantscha da las tschimas, el vezza be la fatscha dad ella, e las survaschellas nai-ras sur ils ögls, e darcheu la vista, sco ün früt züjus, ün persic chi fa said da morder laint.

E lura vezza'l ils razs sulai chi fan lur gö tras la ramma, e's dalettan scurlinand intuorn ils matagls schmasürabels. I büttan giò sumbrivas bizarras sül terrain crappus: bes-chas chi's muaintan, ha! homens cun püppunas tortas, perfin duonnas veglias chi

dan da la bratscha e tanteraint serpunas nairas chi van schlichand, draguns cun prunas cheus, cun craistas agüzzas tagliaintas.

Ai, co chi ston rier, ils razs sulai. Cur chi vain la nüvla schi mütschna dindet, tuots insembel, e lur disegns sun svanits. Sco chi scumparan quellas sumbrivinas agüzzas cha'ls tschagls dad ella büttaivan giò sur quella glüscherur da tschireschas sulvadias. Mo subit suna darcheu qua e fan inavant lur gö, ils razs sulai. Il plü jent hana cur chi vain il zoffel e fa muantar las fruos-chas. Lura vegnan els our d'sen dals dalets e fan perfin il nar cun quels vegliocs airas chi ston laschar ir ün zich vi e nan lur bratscha secha.

I dischan: «Hai, nus vain vis, ed eir il vent ha fingià dudi — mo ils vegls sun luords — nus vain vis giuventüm.» Lura cuorrna giò e's giovaintan culs chavels nairs dad ella, passan sur la fatscha e la bratscha nüda e fan glüscherur ils ögls.

El s'inaccordscha co chi t'il passan tras e tras. I fan cuorrer il sang tras las avainas, i fan languir da la said.

Ai, co chi rian darcheu, ils razs, uossa ch'el t'illa brancla dindet, ui, co chi cuorran e's cuntaintan. Gnit nan, amo plüs, gnit nan! cotschen puorper culurina ils lefs, alb da marmel ils daints, chi glüschan, chi ston morder laint! fin chi cula il sang, ai! — —

* * *

Mo ella lura, ella chi viavant vaiva inclet la favella da la bosccha, ella tschütta sü per quellas betscllas chi madüran ourasom la chaplina dal dschembrun. Na na, quellas nu ston cridar, quellas bricha.

«Ingio guardast?» dumanda el. Ella muossa sü cul man.

«Voust ch'eu t'illas clegia per tai, ha? quellas quatter süsom, nun?»

Ella squassa il cheu da na, mo el ais intant stat sü: «Eu ram-pign fin süsom, voust verer, e t'illas büt giò per tai, e lura nu cridast plü, nun?»

Id ais ün dschembrun sbarüffà, tscharissà da las strasoras, schmembrà in slavezza da la sajetta. Giosom porta el pazchaintamaing ün ramun malgratgià vi da sai, oura nan e sü, sco ün figl chi ha fallà la via. El as sfuorcha in picalatschs sechs da las varts oura, dalöntschi as dschessa üna cornuna d'tschier.

Ella zuoglia la fatscha cun tuots duos mans: «Nun ir, nun ir!

I sun amo malmadüras, nus nu pudain mangiar.» Ed ella guarda sü cun temma, là ingio chi's spartan e's schlantschan in ot ils dschemblins, pro quellas spessaglias da fruos-chas. Là pendan las quatter betsclas, oura aint il vöd, balantschan ed imnatschan: guai a quel chi's ris-cha infin süquisü.

«Nun ir! Tü at sfrischlast! Il dschember nu voul, il god nu voul, nu dodast?»

El nu doda. Las ragischs, sco serpatschas bain nudridas, as stortiglian our da trunch, as branclan giò ed intuorn las peidras. El voul abratschar il matagl, där gruogl sco'n grip, e grossezzas, quatter homens nu stendessan intuorn. Las müslas sgrafflan aint illa scorza, scorchan davent s-chaglias, taglian aint sco curtelladas, chi cula il largià. El sglisch' oura e crouda perquaivia. Ödi sbuorfla da si' ögliada, füergia cunter il bös-ch, füerg:~ cunter ella. Sco ün giat ficha el las unglas aint illa scorza, schmacha la fatscha cunter il där matagl, as stordscha, sü e sü, toc a toc, stenda il bratsch vers il prüm ram.

«Tuorna!» rouva ella, nu dodast la vusch dal god: malfattur da fraud!» I vain da quaint oura, sco nan da dalöntsch, il rim-bomb, somber sul.

E nan sur il cuolmen vegnan nüvlas in prescha, il sulai as zop-painta, s-chüras sumbrivas as plachan sulla cuntrada, flachuns nairs as schmuaintan e schmütschan inquiets surour ils munts, per far lö ad oters, plü grands, plü greivs, chi van sepulind las culuors sü ed aint pella val.

Ed intant rampigna el inavant, el, da ram a ram, da tschaint a tschaint. Rivà là sü ingio chi's sparpaglian ils dubels vaina plü spess, el fa fadia per gnir inavant. Cun ün man as fal strada, mo la fronzla giaschlaja sa vista, üna jada davo tschella. E suot seis peis s'inaccordscha el co cha la ramma nu tegna plü püt. La fa penna, la scorza ais stiglina, e'l züj fa gnir tuot glisch sco'n vaider.

El sblizcha, mo dà man svelta ün ram e's tegna. Per ün batter d'ögl, ed el fuoss crodà sainza pardun; el sadaja e sto as fadimar. Tanter las fruos-chas oura, giò cagiò, sco in dalöntschezzas, as vezza ad ella. Tschantada in rain sül müs-chel, ils mans suot il cheu. I para be ch'ella as divertiss cun quel ventin sfarfat chi scuff-lainta la schocka, sgolazza e l'alvainta. Sia fatscha as riainta, ella

gnanca nu's dosta, mo as daletta cul vent. E lascha ch'el charezza las chammas nüdas.

Cun gest laschantiv dal man schnüda ella il pet, lascha bütschar dal sulai l'alba combla glüscher, e bütta inavo il cheu e la bratscha. —

El dà uossa üna ramanada, la fruonzla as sparpaglia, ed el as sforza tantersü, sainza dar bada als s-charps cha'l's rams t'il scrichan in chotschas e chamischa. Amo duos lunghezzas, ed el ais süsom:

La tschima cumainza ad ir via e nan. Pro mincha stratta trempbla la fruonzla infin süsom, tremblan coura las quatter betsches. Ella nu das-cha plü verer sü, perche uossa s'alvainta il vent, il prüm be flaivlet, lura plü ferm, cun zoffels dindets. Tras il god va üna rumur, vain adüna plü ferma e nascha ad ün greiv schuschur. Ils dschembers vegnan badaints, dad üna vart e da tschella, laschan tschüblar lur chaplinas tras il vent. Ad ella para chi gajjan in ravaeschia, chi claman per agüd, chi plandschan üna cun tschella fand mot, sulas innatschas invers il froudader, là via, süsom la chaplina d'üna da lur sours. Fingià tendscha el il man oura vers la fruos-cha cullas quatter betsches, mo la tschima plaja, la ramma as stordscha, pierla intuorn, zoffels t'il bütten invia, innan, tuot il bösch as dosta e para be da spettar sül momaint per schlavazzar seis fadiv cun terribla gritta giò dal döss. Eir las nüvlas nairas chi tendschan sur ils crippels fan tschera d'imnatscha e's barlunan e's rablunan nan sur la val.

Las blaischs vegnan s-chüras, il temporal ais fingià passà il cuolmen, las paraids dals pizs sun nairas da plövgia. Da dalöntschen sün tschêl, l'orizi vain in prescha giò dals valancs! Uossa: Uossa grampa el las betsches. — Da dalöntschen ün straglüsch, la sajetta ha bütta in quist mumaint sulla somità da la chadaina — zac! — üna davo tschella s-charpa el davent da la fruos-cha cun prescha. Diavel, i tachan vi dal man, da nu gnir liber d'ellas, i voglian crescher landervia. Tuc — tac — tuc — croudna giò tras la ramma, cun tun suord giò sül tschisp, roudlan sur üna ragisch e's ferman. Mortas.

Sün tschêl frantuna, i para cha las paraids da grippa as sfendan e's sfrachan in tanta tocs. Il god ais ün mar furibund, tras las chaplinas chi fan da's dar via ravaescha il vent infurià da desasters,

clams da pövels salvadis chi van in battaglia. Fingià nan sur il muot sflatscha la strasora, tuot la val fuonda in s-chürdüm. Greivs guotuns da plövgia al cloccan giò pella rain, da cagiò sü ün' udur da terra ümida e scorzas bletschas e patütsch, casü sclarischan sajettas las paraids nüdas, lura sfrattama darcheu: pramm! rumm! tuot la muntagna voul as büttar giò sün el.

Co cha quai squitscha, intuorn ed intuorn, strettaglias da stendcher, sco zanguas d'atschal chi t'il branclan il pet. La ramma bletscha sglischa maglin, mo el ais franc, sa bratscha ferma nu t'il lascha in impach. Be chi nu füssan quellas vuschs chi plandschan tras il god, quellas vuschs chi cridan.

Miss pè sün terra franca, vezzał ad ella chi crida, povrina, grutschimada suot las fruos-chas d'ün dschembrun, ün puogn plain misiergia. El clegia sü las betschlas e's fua suotaint sper ella. I nu fan pled.

I taidlan coura la burrasca chi daracha. Contuorbels intscherds portan dögl e's palaintan tras aguoglias larmusas nan in lur cours.

I contaimplan las beschlas. El less dirvir üna. Cul piz da l'ungla prouva'l da forar suotaint e dozar la faratscha. Mo l'ais amo verda inraschada.

Ella disch: «Nu provar, i sun malmadüras.»

Els han fraid.

I stan ün scunter tschel.

Ella metta il bratsch intuorn. El morda aint illa betschla. Il züj sprinzla. Mo l'ais asch, asper chi tir' insembe la bocca. — —

* * *

Trrac!

Fö!

Zuolper!

Fümera arda aint il nas!

La sajetta ha dat aint.

Be daspera.

Id arda!

Schmurdüm t'ils impiglia, sgrischuors fraidas passan giò per la rain. Cun ün sagl sun els oursuot. Ün dschember pac toc davent ha tschüf fö. Srantunöz chi piglia il flà sieua dindet, tschêl e terra tremblan. Las flamas maglian fingià intuorn il bös-ch, largià cula

in aualins da fö, sco metal bugliaint, giò pel truoch ed our pellas ragischs. Plümunt schloppigna la fruonzla, rams sflammants tschüblań tras l'ajer, scuas da fö!

Mo lura uossa, per sort, as schlavazzan las auas a fil filun da casü giò. I tschübla e spuolvra, tuot il bös-ch as najainta in tschiera e fümera.

Be giosom, scunter il matagl, ardan amo ün pér rams.

Ella cuorra inavo, clegia sü las betschlas e vain nan pro el dasper il fö.

Uossa büttan els üna davo tschella via aint il bras-cher. I vegnan gelguas, lura brünas.

Las faratschas, schlamgiadas da la chalur, as schloccan, as rivan oura, laschand verer suotaint ils nuschagls albs malmadürs. Il fö t'illas sforza uossa da's dozar e da's plajar amunt.

Sss! co chi ston tschüblar, sco tantas leuas da serps!

Il bras-cher suotaint ais gnü grisch, be las quatter betschlas glüschan amo sco cullas cotschnas cha la chalur consüma sainza remischien.

I vegnan transparaintas sco quatter cristals cha'l fö ha püri-fichà. Lura tschiran ellas insemel, e l'ultim aisa be amo quatter barlunins nairs chi tschiman.

Minchatant daja amo üna cuorta scalarida, cur chi dà laint il vent, sco ün ultim suspür. E lura tuot ais glivrà, be amo nair e plövgia suringiò, nair e grisch.

Ed intuorn ed intuorn nügli' oter co grisch.

I sun cregns tras fin sulla pel. Co cha quai fa bain, quell' aua frais-cha chi cula, sco sch'ella less far gnir net, sco sch'ella pigliess davent quel pais chi puondschaiva uschè zuond.

I vain darcheu sü il flà. Che bun ajer frais-ch. La plövgia stalive. Els passan.

Tschieras s'alvaintan planet. Casü cuorran las nüvlas. Uossa be planin planin as driva üna fanestra al tschêl, e'l sulai bütta flaivel duos striblinas cleras tremblantas sü pella val. I's dschess duos ormas chi tscherchan la glüm.

Daman d'instà

A Jon Semadeni

Las chavras sun passadas sü da rövens
 auals rumuran tras ils erbaduoirs.
 Sco gïa d'or chantina mia fotsch
 e la daman sbrinzlaja da chanzuns.

E sulai nasch' in mincha guot ruschè
 el giova a sumbrivas culla bos-cha.
 Mo sur l'albur dals mürs fingià sulets
 ya la sajetta verda dal zerpaischem.

Andri Peer.

Abandun

Che trista saira tanter
 tantas glüms

Ingün nu'm dà il man
 cun ir girond

I scruoschan our da giassas
 pirantüms

Il tschêl ais grisch e fraid
 e massa grond

Ün sbraj our d'üna chasa
 demolida

Ais quai mi' orma chi s'ha
 inschnuida?

A. P.

La mort aint il glatsch

Toc pel radio dad Andri Peer

(emiss als 13 gün 1947 tras Studio Turich)

Persunas: *La Mort*

Martin, ün giuven

Mengina, amada da Martin

1. vusch } amis da Martin
2. vusch }

Jachen, cumpagn da chatscha

L. ö : aint illa sfessa d'ün vadret.

Pass d'hom sül glatsch, lura canera da glatscheras chi croudan e clocs suords, a la fin sflatschöz da l'aua.

Martin (*cumainza a pudar, il prüm be leiv, lura in intervals adüna plü ferm, a la fin suspiür e plant*):

aaaoooh . . . che diavel . . . m'aisa . . . scha pudess schmuantar quella chamma dretta . . . uah . . . ooo —
e tuot stuorn, tuot stuorn — üna simla sfrattamada — bottas davant, bottas davovart. Be cha quel pè infam nu'm fess uschè mal.

(Sflatschöz!)

I verer nu's vezza üna tschiguolla. Ma ingio suna, in nom da tuot mas bsattas? . . . (*clama*): Fat glüm! . . . (*davo cuort momaint*): Inguotta. Paraïd quia, paraïd qua.

Mort (*da dalönts*): Qua.

Martin: A, id ais d'intuorn amo ün. Chi ais qua?

Mort (*plü daspera*): Qua.

Martin: Vè nan plü daspera cur chi's clama a tuot pudair, eu nu't vez, öilà!

Mort (*dastrusch*): Qua?

Martin: Nu't vez amo nöglia, ma di'm almain ingio orma dal diavel cha sun plachà.

Mort (*be suot vusch*): Ingio cha tü est.

Martin: Ingün! — Mo uossa am vegna planet, uossa planet — hai, cun Balser a chatscha — il chamuotsch sulla goba — gnüts sur il vadret nan — sainza sua, là nan eschan passats trenta jadas, e tuot in üna vouta — vumm, ün scruosch e giò per la foura. N'ha pensà chi füss fini — ed uossa est qua, cludi aint sco ün gnoc, sulet.

Mort: Sulet.

Martin: Giò'n üna sfessa.

Mort: Tü dist.

Martin: Mo di, tantüna inchün, chi sa sch'eir Balser ...

Mort: Balser bricha —

Martin: Schi fors' alch chatschader ... (*plü da bass*) mo quai nun po esser.

Mort: Eir eu chatschader ...

Martin: Forsa ün da Vilan? —

Mort: Eir da Vilan, mo na be da là.

Martin: Schi amo d'ingionder?

Mort: Da cavia, da quinan, da val suot e val sura — da daperpuit.

Martin: Curius — mo t'fa verer a la fin e güda'm oura, ö fa il bain! Suna propri crodà in üna sfessa?

Mort: Giosom üna sfessa.

Martin: Chafuolla —

Mort: Fich. Guard' ün pa!

Martin: Scha nu poss muantar gnanc' ün daintulin; sur mai sü vezza be s-chür verdaint ed — ün bun toc amunt — ai guarda là — üna foura clera clera.

Mort: Quella foura ais il tschêl. Tü t'ill' hast fatta, he he ...

Martin: N'haja fat eu, bain, cur chi'd ais ruotta la cruosta . . .
E'l chamuotsch?

Mort: Quel ais sü in üna strettüra, tschinich voutas ta lunghezza
amunt, fichà aint.

Martin: Ed eu sun giosom?

Mort: Giò vir e giosom.

Martin: Che infamità aise qua chi'm fa sguozchas intuorn la
schnuoglia?

Mort: Tocca!

Martin: Aua! Aua fraida da dschlar, cula a scufflun ed üna
mösa chi'm serra la chamma sco aint in üna scrauvera — hm
hm . . . öi tü, est amo davo mai?

Mort: Dasper tai, guard' aint per la paraid, schi'm vezast.

Martin: Hm hm, ds, ds, ds.

Mort: Ed aint per tschella.

Martin: Verd, verd e laint glüminas, nu larast esser aint il
glatsch!

Mort: Brav, tü hast ingiavinà. Eu sun eir aint il glatsch . . . , am
vezzast uossa?

Martin: Am piglast pel chül, toc bes-cha, ha?

Mort: Tü'm nomnast bes-cha, puchà per tai cha nu sun be üna
bes-cha.

Martin: Schi che est dimena? Forsa alch spiert, il spiert dal
signun Jachen Claviglia chi va per las pichardellas — ho ho.
Eu nun ha mai cret a spierts, mai!

Mort: Mo schi eu nu t'ils n'ha invidas, ils spierts, nu giain stu-
pend daperüna, pustüt qua sü aint il vadret.

Martin: Tü crajast da'm far temma, ma pür cha tü sapchast,
eu nun ha temma da tai, gnanca scha tü füssast — gnanca —
scha tü füssast . . . la mort.

Mort: Gnanca scha füss la mort —

- Que ais discurri dad hom, eu sto dir. Uschigliö quels da Sur-
röven nu sun bler megliders co in oters lous cur cha quella vain.

Martin (*cun üna tschert' anguoscha*): Am fast verer üna per ün' otra. Uossa voula'l cugnuoscher eir quels da Surröven. Schi ingio stuna, di'm?

Mort: Giò davant punt l'ultima chasa a schnestra sper l'En.

Martin (*fich stut*): O baincomal! Schi co ha nom mia mamma, di svelt.

Mort: Seraina, Seraina.

Martin: E co vaiva nom il bapsegner da Jon da Neisa Surpunt?

Mort: Tü manajast quel chi'd ais gnü per la vita cun ir a froudular, hai hai, Men Jenal, dit l'Americaner. Chi chi nun lascha il vizi, lascha la pel —

Martin (*ün pa intemuri, suot vusch*): Nöglia da crajer. — (*Plü dadot, as pigliand insembel*): Ma taidla, gnanca scha Tü *füss-sast* la mort grand'e grossa, nu't tmessa — in pacà pezza sarà rivà Jachen a'm güdar oura. — Forsa e'l fingià casü, (*clama*) Jachen!

(*Tripel rebomb*)

Mort: Tü est terribel optimist. Nu crajast cha'l füss qua dalönch innan?

Martin (*calculand da bass*): Crodà cun mai nu po'l esser — que suna sgürischem — al francarà casü la sua.

Mort: Vus nu vaivat ingüna —

Martin: Vaira — lura — mo lura e'l i per agüd — a clamar glieud.

(*Pausa*)

Mort: Ed ais qua in ün duos traïs.

Martin (*pasand mincha pled*): Fin our in alp üna mezz' ura ad ir davo rouda, in aint ün pa daplü, (*dadot*) ün' uretta, scha tuot va bain, i nun giarà lönch, schi sarà'l inavo.

Mort: Scha'l nun s'inchambuorgia aint illa gonda, scha la pastriglia ais in teja, schi han güsta üna sua uschè lunga — schi chattan subit il lö —, scha ...

Martin: Tascha chamön! S'inclegia chi chattan, eu cugnuosch a meis cumpagn, ün vaira fegher!

M o r t : Lura vessast l'istess gnü furtüna da nu t'avair coppà be da pais cun ün tal sigl, ha ha, uossa hast peida da stübgiar davo quist e tschai, e co vaja culla chamma, sar Martin?

M a r t i n : I cumainza giosom ün fraidin nosch, mez sguozchas e mez mal — ed eir vi da las griffas e'l piz dal nas — e las uraglias.

M o r t : Que ais be il prüm, i cumainza adüna ourasom, inua cha vus vais las pü bleras sguozchas.

M a r t i n : Fraid n'haja pati amo plü — o, cun manar laina oter co, mo quaista bletscharoja chi va tras la sdratscha sco tras ün cribel — i'm para da giaschair in butatschas immez la Cluozza . . .

M o r t : A pensar ch'in duos uras ta mamma metta a mögl in quista medemm' aua tas müdandas e teis stinvs . . .

M a r t i n : (*furius*): O carognatscha. Tü'm voust far gnir il pipi — ma nun est bun, gnanca scha tü t'illa füssast, e gnissast per mai nu'm fessast tremblar, — ho, eu n'ha buna conscienza — ma tü nun est la mort, che stincals, la mort ais ün skelet cun üna fotsch ed üna pelerina naira e nu sta aintamez la glatschera per crappar dal fraid —

M o r t : Che ideas — crajast ch'ella viagia adüna in charrozza o culla Retica, na meis char — per mai aise lö dapertuot, aint il glatsch tant co aint in l'ajer, co aint in ün crap, in ün fessel da pigna, schi aint in üna crousla da nusch . . . (*ria sdegnusamainig*) e dapertuot n'haja ma temperatura —

M a r t i n : Ed eu ma buna conscienza.

M o r t : Quai qua am fa ün buonder nair. Co ais que cur chi s'ha la buna conscienza?

(*I's doda a sbodar tocs glatsch*)

M a r t i n (*grit*): Uossa spetta chi vegn eir amo da suringiò per a'm coppar, che schmaladi —

M o r t : Plan, plan, ö, pervi d'ün zich glatsch ed aua. In teis pê nu dschessa da quels pleds — mo be per at dumandar in tuotta maniera: tü füssast dimena pardert dad ir davent dal muond sainza imbüttamaints, rüglentschas, malavitas? Leiv sco üna

sbrinzla. — Lain dir scha tü vessast peida dad ir amo üna vouta giò'n teis cumünet, per ün di o duos, o almain per ün sulet ant-mezdi — nu fessast nöglia per murir forsa ün païn plü leiv-maing?

Martin: Sco scha minch' uman nu füss ün pechader... Quel casü ans pardunarà.

Mort: Scha'l po pardunar!

Martin: El po scha'l voul. Scha l'ha pardunà ad oters, pardunarà'l eir a mai. Eu nu sun stat plü nosch co tschels.

Mort: Mo lain dir, cha tü vezzessast amo a quist ed a tschel, per l'ultima vouta, nu't chatschessa da far bun amo ün' o l'otra roba, alch tüert, alch malincletta?

Martin: Lura, tenor tai, as stessa tuot sa vita ir da chas' in chasa a rovar per pardun, less be savair a chi.

Mort: Buns pleds e bunas algordanzas nu's das-cha rebüttar, que ais ün ventin da suot sü per voss' orma. Crajast chi saja l'istess che chi's fa be avant co murir?

Martin: Eu n'ha tut la Soncha Tschaina — i nun ais amo quindesch dis — co cha'l afraid am vain adüna plü'n sü...

Mort: Ils ultims momaints, ils ultims momaints, sco chi's chargia as viagia... Pensa a Mengina!

Martin: A Mengina! A, infam, tü'm toccast sün ün nosch lö... (*da per sai*) eu t'illa vez amo co cha la d'eira in stüva e legiaiva our d'ün album...

(*La rumur da l'aul rafüda. I's doda ils ultims clocs dal sain da not. Pass vi e nan sün fuond da lain*)

Martin (*cun vusch müdada*): Quai ta dia, quist viers sto rafüdar. Crajast chi'm trattegna dad udir co cha la glieud am sgrigna davo: guarda quel chi's fa spus cun üna svanecla... —

Mengina (*supplichand*): O char Martin, nu dir da que chi'm fa murir dal mal. Scha nu vess eir eu dudi simlas bajarias schi nu't pardunessa mai, taidla, schi't quint eu la vardà, la spüra s-chetta vardà.

Martin: (*sdegnus*): Guard be che cha tü'm lessast quintar — hm cur cha püs t'han visa ad ir brancland e sbütschand aint davo la riva da l'En cun quel schnöbel Luzzi Danz, bää... i'm vain da svungar be scha pens landervia.

Mengina (*seriusa*): Uossa taidla, Martin, scha't gür cha quai sun tuot manzögnas. Tü sast bain avuonda ch'oter co tü üngün nu'm va pro e ch'eu nun ha oter impissamaint co a tai ed adüna be a tai — (*cridand*) — mo tü craja pür e quels chi'ns voulan rablar ourdglioter cun lur lenguas noschas.

Martin: Ei, quels chi m'han quintà vezzaran suotsura. Perfin teis fazöl cotschen ha'na badà — va va toc scrua —

Mengina (*sgrischida*): Dolur, da quels pleds... (*crida sosa-maing*).

Martin: Mo gnanca scha tuot füss be sfüfflas nu't lessa plü. Tü voust sa be la roba, gugent nun m'hast mai gnü — tü cun teis runchels e sgrots dad ers — i'm vain be da rier.

Mengina: O Martin, que ais sgrischaivel —

Martin: Tascha giò, o sbegla inavant cha nun sun i plü bain aint illa trapla. Femnas daj' amo avuonda per mai — Adieu! (*Ün sfrach a l'üsch.*)

(*Scuffuondöz, lura quietezza. L'aua rumura darcheu. Dalöntschen tun da chalaverna.*)

Martin (*la vusch d'avant*): Che ais quist?

Mort: Be il vadret chi's stenda ün zich e suosda. Lura daja qua e là ün s-charp sco quel cha tü est aint. Per dir be cun tai — amo avant ün mais qua survart tuot eira glisch sco üna cheschoula — ed uossa, nunesa, ün brav s-charp —, aint in ta buna conscienza. —

Martin: Per Mengina mai nun haja gnü suspects, t'illa laiva be metter sulla prouva. — Curius cha'l's peis nu'm fan plü bri-chaffatta mal e neir la dainta. —

Mort: Quai passa ün ad ün. Sül vadret tuot vain sco'l vadret, vezzast: laina, crappa, teis chamuotsch e sainza dubi eir tü. Tuot vain da glatsch plan planet, e scha davo üna pezza as daja ün cloc cun ün bastun, schi sclingivat sco ün plat da schoppa.

Martin: O rafüda, rafüda (*da bass*) l'am sa pittürar la mort, pelvaira (*sbraja*) ma eu nu't vögl dudir plü, eu vögl viver — viver — viver!

Mort: Guarda, guarda, quel chi leiva murir riand —

Martin: Tascha, animal. Hast intenziun da'm far gnir lom, ma uschè svelt nu vaja — eir quels giò'n cumün han provà da'm lamgiar.

Mort: Schi, eir Mengina.

Martin (*da per sai*): Il dimuni vegn darcheu cun quella matta, là suna debel. (*dadot*) Ma scha n'ha fat tüert, schi'm pardunarà'la.

Mort: Che franchisezza — eu sto dir. —

Martin: Che sen vessa, da vlair mal ad ün mort, ha.

Mort: Quel sen cha schmaledicziun han intant chi's viva — da t'il far dan.

Martin: Cur chi s'ais mort ingün nu po plü far dan.

Mort: Chi sa: Bap e mamma pensan vi da tai cun amur, o bain cun varguogna e rimprovers, che tschernissast?

Martin: Bap e mamma — uossa spettarana sün mai cagiò — (*as pigliand insembel*) mo che, meis genituors m'han be massa dabsögn e na be a chasa, dapertuot n'haja — n'haja . . .

Mort: Tü vont dir cha tü t'hast savü far bainvlair.

Martin: Daplü, indispensabel: i nu pon far nöglia sainza mai ni a chasa, ni in giuentüna, Eu nu poss murir in quist mu-maint. —

Mort: Ingün nun ais indispensabel — oter cu quel chi sta sper tai — dodast?

(*La rumur rafüda*)

1. v u s c h: Üna trista disgrazia, mo dad üna vart ha'l forsa l'istess merità ün pà sa disfurtüna.

2. v u s c h: Che discuors. Eir sch'el nun ha güsta fat bella fi-güra vers ta sour. Mo cur ch ün ais mort . . .

1. v u s c h : Malavitas? be el d'eira glieud ed üngün oter. Martin, quel chi faiva star sül cheu a tuot il cumün! Grand e ferm sco ün larsch, bun chatschader, bun sotunz, ph . . .

M a r t i n (*da per sai*): Que ais la vusch da Cristoffel.

1. v u s c h : — e quels chi nu t'il admiraivan, nu guardaiva'l plü.

2. v u s c h : Ün pa varast radschun, ma a la fin — sco sulet figl —

1. v u s c h : S-chüsa marscha, figl sulet lichà e clechà chi tratta mal seis povers vegls apaina chi nu sotan davo sia gïa.

2. v u s c h : E tuottavia t'il hana gnü gugent.

M a r t i n (*da bass*): Uossa spetta, ch'eir tschel am dà suraint.

1. v u s c h : Schi quels nars, perche cha l'eira lur figl maltemprà, invezza da t'il mustriar fingià da pitschen sco cha meis m'han tut per mans.

2. v u s c h : Tü est indegnà pervia da l'affrunt cun Mengia. Ma üna jada d'eirast seis ami sco tschels.

1. v u s c h : Fin cha n'ha vis cha cun el nu's pudaiva far dad ami: chi cumandaiva las tuortas? El! El vaiva radschun. El discur-riva e nus pudaivans malamaing respuonder.

2. v u s c h : El vaiva granda cretta in sai svess e pac resguards per autra glieud, que là ais vaira, mo laschain stara quai chi nu's po müdar.

M a r t i n (*schmort*): Suna eu, propcha eu qua devant mai svess, qua in quista malprüfada praschun? Che chasti, che chasti. — O scha tü glatsch sainza cour fessast spejel cha pudess verer mia aigna grimassa, ma sentenza scritta sül frunt — eu ün da quels — e meis meglders amis am cundannan. — (*El crida.*) (*Plii resolut*) mo na, na eu n'ha sömgià. (*Ferm*): Davent fatamorgana — que sun las doluors sgrischaivlas. Aaa, tocca, tocca, l'ais fraida fin sü pro'l schnuogl, ma povra chamma. Jachen, scha tü nu rivast davorouda —

(*Darcheu rumur da l'aua*)

M o r t : Intant cuntainta't da mia cumpagnia, eu stun sper tai, — sco ta conscienza.

Martin: Eu nun ha plü conscientza — nu vögl avair plü ni amur, ni malavita, ni increschantüm, ni rüglentscha — nöglia, nöglia, cha tuot meis sentimaints gnian glatsch, schi nu sun stats buns dad inflammar ad ingün, propcha ad ingünischem da quai ch'eu crajaiva amà. — Mo tü dragun, rafüda da'm tribular! Na'm far murir trais jà da disperaziun ant co da dschlüra . . .

Mort: Bun, eu nu dscharà plü gnanca pled, Sun düsà da spettar.

(Pausa)

Martin (*prus*): Est amo qua?

Mort: Qua —

Martin: Mo taidla, scha tü est propcha la mort, schi che't fa oura ün daplü o damain — lascha'm liber be amo quaista vouta.

Mort: Che güdess quai, tü hast liquidà ta conscientza.

Martin: Na, eu sun ün pover diavel, main co tuot tschels umans, üna baja vöda, ün miserabel campiun, ün malgrat e mal-guardà crastian.

Mort: I nu sta a mai da prolongar voss dis.

Martin: O, eu less far bun que cha n'ha fallà. — Vers Mengina, cun meis cumpagns, meis genituors, tuot, schi, portar sün palmas d'man t'ils lessa. Piglia mi' impromischiun, preserva'm amo quista jada, be amo quista jada . . . !

Mort: Imbüttamaints ün pà tardivs, meis char. Ingio chi's schmerdscha il pin, là vain oura il marsch. —

Martin: Mo eu nu poss amo murir, inclegia, nu poss murir uschea. Eu sto rovar per pardun, eu sto verer amo üna vouta lur surrir — lur ultima bainvuglientscha e sainza —

Mort: Eir quai massa tard. Vos pardunöz, che e'l davant l'ögl dal güdisch, ün gö narrais-ch. Vossa contabilità nu scrivane sün quista terra.

Martin: Aa, eu less cumanzar ün' otra vita, mā plü quella vitatscha dad avant — cun manzögnas, bavarellas, s'far da grand — schi, dà'm quaist' ultima prova, lascha'm liber, eu't rov per l'amur da meis genituors, da Mengina — oo, ma chamma . . . ma

chamma — (*Cuorta pausa.*) (*Martin plü quiet, vusch rasegnada*): I cumainza a far s-chür. In pac a pezza — saraja not — e Jachen amo bricha qua, amo brich? Chi saja fingià uschè tard? (*Surprais*) Mo di, eir mi' ura da bratsch s'ha fermada. — Dain pro cha'l nu rivarà plü, tuot füss propcha massa tard per Martin Surovas. — Pover Jachen... quant bain vessa fat da dir «grazcha ami» e verer in seis ögl fidel. Dimena nu laraja esser. — Daman am chattarana, forsa pür puschman — e lura saraja dschet a fier, co ha'l dit, sco ün ram — i'm portaran giò'n cumün — que d'eira vos figl — mo il plü terribel, da nun avair pudü quintar co ch'eu d'eira dvantà ün oter. L'ultim mumaint ch'eu avaiva büttà l'ögl in quella chavorgia dal schnuizi ingio cha nus tuots parain pitschens e merdus sco'l muos-cham süls aldümers — ch'eu'm vaiva vis tras e tras, büttà davent tuot tuot, per gnir ün oter uman. — (*Dad ot*): nöglia spettar massa lönch, tü qua dasper mai! Uossa sainta co chi'm brancla plü e plü ferm — toc a toc, sco ün tschierchel cotschen fö, ed aint ils ögls am bricla — gelg, verd, pac a pezza e tü vainst al tieu — meis nouv cumpagn — hm — bainbod suna pardert.

M o r t : — —

M a r t i n : Per alch at rov amo, la peida d'ün bapnos, e lura nu'm far spettar plü lönch — (*Pausa*) Ingüna resposta? Che, am tradischa eir l'uraglia? (*Sbragind cun vusch stangla e raca*) Schi taidla tü — vè nan — Mort — Mort — Moort!

(*Vuschs chi rivan plü daspera*)

J a c h e n (*cun tschels da bass*): Dieu lodà, l'ais amo viv — (*Dad ot*): Hai Martin — curaschi — eu vegn dalunga. —

F i n